

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології та музеєзнавства

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

***Альманах
наукового товариства «Афіна»
кафедри культурології та музеєзнавства***

Випуск 15

Засновано у 2003 році

Рівне – 2015

ББК 71.0
А 43
УДК 008:168.522

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства „Афіна” кафедри культурології та музеєзнавства. – Вип. 15 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. – Рівне: РДГУ, 2015. – 211 с.

Головний редактор:

Виткалов В.Г. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології та музеєзнавства РДГУ

Редакційна колегія:

Афанасьєв Ю.Л. – доктор філософських наук, професор Київського університету ім. Б.Грінченка
Баканурський А.Г. – доктор мистецтвознавства, професор Одеського національного політехнічного університету
Виткалов С.В. – кандидат мистецтвознавства, доцент РДГУ (відповідальний секретар)
Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор РДГУ
Дем'янчук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор Луцького інституту розвитку людини „Україна”
Жилук С.І. – доктор історичних наук, професор РДГУ
Коваль Г.П. – доктор педагогічних наук, професор РДГУ
Крालюк П.М. – доктор філософських наук, професор НУ „Острозька академія”
Круль П.Ф. – доктор мистецтвознавства, професор Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника
Кушнарєнко Н.М. – доктор педагогічних наук, професор ХДАК
Поніманська Т.І. – кандидат педагогічних наук, професор РДГУ
Постоловський Р.М. – кандидат історичних наук, професор РДГУ
Стоколос Н.Г. – доктор історичних наук, професор РДГУ
Троян С.С. – доктор історичних наук, професор РДГУ
Костюк Л.К. – кандидат історичних наук, доцент РДГУ
Швецова-Водка Г.М. – доктор історичних наук, професор РДГУ
Яремко-Супрун Н.О. – доктор мистецтвознавства, професор РДГУ

Рецензенти:

Арцишевський Р.А. – доктор філософських наук, професор Волинського національного університету ім. Лесі Українки
Брилін Б.А. – доктор педагогічних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського

Науковий редактор і упорядник випуску – **проф. Виткалов В.Г.**

ISBN 978-966-8424-77-9

Видання індексується Google Scholar

Редакція не завжди поділяє точку зору автора. За точність наведених цитат, імен, прізвищ, дат відповідальність несуть автори.

Друкується за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 16 від 24.12.2015 р.)

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р. Зареєстровано Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

References

1. **Aleksandrov S.Ye.** Germanskoye nayomnichesno v period pozdnyego Sryednyevkov'ya: Avtoryefyerat diss...kandidata istoricheskikh nauk: special'nost' 07.00.03 – Vsyeobshchaya istoriya / S. Ye. Aleksandrov [Moskovskij pedagogicheskij gosudarstvennyj universitet]. – M., 2001. – 16 s.
2. **Vocelka K.** Istoriya Avstrii. Kul'tura, obshchestvo, politika / Pyeryevod s nyemyeckogo V. A. Brun-Cehovskogo, O.I. Vyelichko, V.N. Kovalyova / K. Vocelka. – M. : Ves' mir, 2007. – 512 s.
3. **Gryossing Z.** Maksimilian I / Z. Gryossing; Pyeryevod s nyemyeckogo Ye. B. Karginoj. – M. : ACT, 2005. – 318 s.
4. **Kommin Filipp de. Myemuary** / Filipp de Kommin; Pyeryebod, stat'ya i phimechaniya Yu. P. Malinina. – M. : Nauka, 1987. – 495 s.
5. **L'vov S.** Al'breht Dyurer / S. L'vov. – M. : Iskustvo, 1985. – 319 s.
6. **Wiesflecker Hermann.** Kaiser Maximilian I. Das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit. 5 Bde 1971–1986; Band V: Der Kaiser und seine Umwelt. Hof, Staat, Wirtschaft, Gesellschaft und Kultur. – Wien und München: Oldenbourg, 1986. – 936 S.

Карпова Людмила Александровна, кандидат исторических наук, профессор кафедры культурно-досуговой деятельности Киевского национального университета культуры и искусства «Последний рыцарь» (личность в мировой истории)

Речь идет о правлении императора Максимилиана I из дома Габсбургов, деятельность которого, направленная на единение Австрийского государства, стала организационно-политической основой позднейшего образования Австро-Венгерской империи.

Ключевые слова: император, Габсбург, Максимилиан I, Священная Римская империя, Австрия, Германия, реформа.

Karpova Ludmila, candidate of historical sciences, professor of department of культурно-дозвілєвої activity Kyiv national university of culture and arts

«The last knight» (personality in the world history)

The article refers to the reign of the Emperor Maximilian I of the House of Habsburg, whose activities are aimed at the unification of the Austrian State, was the organizational and political basis for the later formation of the Austria-Hungarian Empire. In Europe, we knew The names of Erasmus (Gerhard Gerhards) – the Dutch scientist, humanist, philologist, theologian, writer; Mutsiana Rufus (Conrad Muta) – the versatile scientist, the head of the Erfurt circle of the humanists. The Emperor supported the development of the arts, sciences and philosophical ideas. Professor of the rhetoric and poetics Joachim Wadian and the writer Conrad Celtis (Conrad Pickel) crowned with a laurel wreath by the Emperor Maximilian I; Austrian mathematician, astronomer, theologian Stiborius (Andreas Stoberl); mathematician Georg Tannstetter, the Austrian poet and historian, diplomat, professor of the medicine Johann Kuspian (Spießheimer) served as rector of the University of Vienna – all of them worked at the court of Maximilian and in the founded by him University in Vienna.

Key words: emperor, Hapsburg, Maximilian I., the Holy Roman Empire, Austria, Germany, reform.

Надійшла до редакції 11.11.2015 р.

УДК 7.092:785.031.4

Горіна Л.І., старший викладач
кафедри народних інструментів Рівненського
державного гуманітарного університету

ТРАДИЦІЯ ЗМАГАННЯ В ІСТОРІЇ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА

Здійснено спробу прослідкувати традицію музичного змагання в історичному контексті, розкрити витоки системи музичних конкурсів. Подано характеристику творчості перших відомих нам виконавців на народних інструментах, визначено роль конкурсів у розвитку народно-інструментального виконавства.

Ключові слова: виконавство, конкурс, агон, народні інструменти, музична культура.

Музичне виконавство, як вид мистецтва, не може існувати в замкненому просторі, саме для себе, а вимагає визнання, тобто має містити елемент публічності. Публічного визнання вимагають і

всякого роду змагання. Характер суперництва, змагання присутній людському єству у всіх його проявах. Змагання – це взаємодія особистостей, колективів або груп, у процесі якого виникає та реалізується прагнення сторін перевищити результати інших. Поняття змагання має соціальний характер, тобто його зміст пов'язаний із потребами суспільства. Процес змагання формує стан емоційної насиченості, впливає на сферу діяльності людини, бо феномен змагання – протиборство, прагнення кожної зі сторін бути кращим, першим.

Мета дослідження – прослідкувати традицію музичного змагання в історичному контексті. Об'єктом роботи є конкурсний рух як соціокультурне явище виконавської інструментальної культури, який відображає її агональну природу. Предметом дослідження є виявлення історично досовірних фактів народно-інструментального виконавства та його представників.

Аналіз праць. Минуле і сьогодення конкурсів виконавців на народних інструментах, їх коротка, але насичена історія, роль у прогресі музичної культури поки що не отримала необхідного висвітлення і аналізу в музикознавчій літературі. Окремі розвідки носять в основному довідниковий характер. Першу спробу систематизації розрізнених даних про лауреатів конкурсів української школи зробив М. Давидов у праці «Історія виконавства на народних інструментах (українська академічна школа)».

Разом із тим поняття «змагання» неодноразово осмислювалось ще з часів дослідження культури і мистецтва доби Античності. Окремі аспекти масових свят і видовищ розглядаються у фундаментальних колективних монографіях «Культура Давнього Риму: в 2-х томах» і «Культура Візантії: IV – перша половина VII ст.».

Античність, її культура і мистецтво – вічне, невичерпне джерело ідей, думок, художніх відкриттів. З нього людство в усі часи черпало натхнення для створення прекрасного. Без цієї немирної спадщини неможливо уявити шляхи соціального й духовного прогресу людства, його майбутнє.

Художні змагання, в яких порівнювалась і оцінювалась якість творів або майстерність виконання, були відомі ще в Давній Греції. З юних років елліни пізнавали смак перемоги у змаганнях. Одним із завдань фізичного виховання було прищеплення навичок боротьби, змагання у силі, спритності, швидкості, витривалості. Цей підхід лежав в основі системи змагань, яку греки називали «агоністики». Під агонем (αγων-agon, з грецької – змагання, боротьба) розуміється основний вид виступу в античному суспільстві. Відомо, що агони були спортивні, музичні, поетичні і драматичні [1; 19]. Першим поняття агону і агоністики використовував Я. Буркхардт у лекціях з історії культури стародавньої Греції. Згодом, багато вчених відзначали, що «давньогрецьке суспільство належало до категорії суспільств, в яких важливе значення мала настанова індивіда на те, щоб перевершити оточуючих у досягненні своїх життєвих цілей» [7; 81, 88]. Поняття агону широко використовував і Й. Хейзінга в своїх культурологічних дослідженнях ігрового змісту культури [10; 87–92].

Давні греки були язичниками і присвячували агони улюбленим богам. В історичний час майже кожне значне місто Греції мало свої періодичні ігри, походження яких бере початок із національної міфології. В Афінах влаштовували конкурси трагедій, комедій і ліричної поезії. Так, у 455 р. до н. е. Еврипід брав участь у драматичному змаганні на афінській сцені, і тільки в 440 році до н.е. вперше отримав найвищу нагороду. «Нагорода була невеликою: поетів увінчували лавровим вінком або дарували кошик ягід (фіг), але слава їх була великою. Іноді переможця увіковічували, встановлюючи в його честь пам'ятник» [2; 15]. Найвідоміші поети – Піндар і Сімонід – присвячували цим перемогам ліричні композиції; в них засобами музики, танцю і поезії прославляються велич і заслуги общини, чийм посланцем був переможець.

Змагання (агони) проводилися щорічно у всіх грецьких полісах. Вони були неодмінною частиною будь-якого свята і завжди проводилися у присутності глядачів. Деякі з агонів місцевого значення набули загально грецького – панеллінського статусу.

Із VIII ст. до н.е. чотири агони перетворилися на справжні загальнонаціональні свята, а саме: Олімпійські ігри, Піфійські ігри, Істмійські ігри і Немейські ігри. Олімпізм був не лише системою міжнародних змагань, але й життєвою філософією, котра сприяла об'єднанню в гармонійне ціле вартостей тіла й розуму, поєднання спорту з культурою та освітою. Панегірії відвідували видатні політичні діячі, полководці, філософи, яких приваблювало не саме свято, але й можливість спілкування. Відомо, що на Олімпійських іграх були знамениті афіняни – Перикл, Демосфен, Сократ, Платон.

Біля 590 р. до н.е. зародилась традиція Піфійських ігор у Дельфах, які проходили кожний дев'ятий рік, і склалися тільки із змагання кіфаредів, що виконували пеан на честь Аполлона. У 590 р. до цього додано змагання у грі на флейтах та співі під їх акомпанемент, а також змагання гімнастичне і кінне. З 582 р. Піфійські ігри стали відбуватися в кожен 3-й рік олімпіади. Музичні

змагання на Піфійських іграх завжди в протилежність іншим агонам складали головну частину свята. Агоністична частина змагань починалася з «мусичних» змагань, що склалися з виступів хорів, співців, солістів на кіфарі і авлосі. На Піфіадах вибирали кращий хор, який виконував гімн на честь Аполлона (який за давньогрецькою міфологією теж був неперевершеним музикантом), або кіфареда, який виконав кращий пеан.

Написи, знайдені при розкопках у Дельфах представниками французького уряду, дозволяють по-іншому дивитись на історію Піфійських ігор. Серед них виявилось, між іншим, кілька гімнів Аполлону з давньою нотацією, які сприяють збагаченню нашого знання про давню музику. До нас дійшли імена перших виконавців на народних музичних інструментах. Так, перша історично достовірна особа – Сапфо (близько 516 р. н. до н.е.), виконавиця на кіфарі, представниця монодичної (сольної) лірики. На острові Лесбос Сапфо заснувала школу для дівчат, де вчила їх співів, музики і поетичного мистецтва. Ця школа, яку називали школою «служительок Муз», зажила великої слави, до неї приїздили дівчата з багатьох міст Еллади. Діонісій Галікарнаський називає Сапфо (поруч з Анакреоном і Симонідом) «головною представницею мелодичного стилю». В галузі музики Сапфо приписували винайдення плектра та міксолідійського ладу. В 1897 р. в Єгипті знайшли гроби з пап'є-маше, при виготовленні яких використовувались уривки старовинних книг. На цих уривках були знайдені деякі вірші Сапфо.

Відомим музикантом свого часу був і Алкей, твори якого виконувались на «симподіях» і мали урочистий характер.

Із зростанням міст у Давній Греції точилися міжусобні війни. За настановою Дельфійського оракула музиканти виконували роль миротворців. Як протидія внутрішнім міжусобицям їх завданням була організація релігійних свят, на яких виконувалися пісні на честь богів, покровителів міста. Так, з Афін був призваний до Спарти співець Тіртей (під час зовнішньої війни з Мессенією). Під час внутрішніх заворушень у Спарті з Лесбосу був призваний Терпандр. Тут він впорядкував дорійську музику і отримав приз у музичному змаганні 676 рік до н.е. За переказом, він отримав чотири перемоги в Піфійських іграх у Дельфах між 27-33 олімпіадами. Терпандр вважається творцем грецької музики. Надавши народним наспівам музичної обробки, він винайшов повну музичну систему, якої греки дотримувались тривалий час, а також вдосконалив кіфару (семиструнна – замість чотириструнної). Відомий виконавець Аріон також прибув із Лесбосу до Коринфу для залагодження внутрішніх конфліктів, міжусобиць та вимог народу. На давній спосіб вирішення внутрішніх проблем у Спарті за допомогою чужинців, яких пропонував Дельфійський оракул, вказує і А. Зайков [6].

За переказом, що зберігся в давньогрецьких авторів (Псевдо-Плутарх, Сосибій), Фалет (VII ст. до н.е.) був запрошений до Спарти як засновник, чи реформатор свята Гімнопедії, а також як вчитель, що готував спартанські хори до виступів на цьому найважливішому для спартанців святі (665 р. до н.е.). Боецій в праці «Основи музики» повідомляє, що спартанці тривалий час зберігали прекрасну музику завдяки діяльності Фалета, який навчав у них дітей музичному мистецтву і був запрошений з Кріта за велику винагороду. Інакше кажучи, Фалет заклав основи спартанської «мусичної» освіти, наявність якої пояснює тривалу і стабільну спартанську перевагу в музичній сфері в грецькому світі. Його ім'я згадується серед тих, хто в різний час запрошувався до Спарти для того, щоб за допомогою Муз побороти епідемію, повальне безумство чи інші нещастя. За іншим свідоцтвом Фалет Критський, виробник лір, співом і втішними словами припинив у Лакедемоні внутрішню смуту. Спарта архаїчного часу часто страждала і від чуми й від внутрішніх конфліктів, тому цілком ймовірно, що ритуальні очищення, здійснювані такими людьми засобами музики, були спрямовані проти цього лиха.

Жінки деколи брали участь у поетичних і музичних змаганнях. У напису 134 р. до н.е. повідомляється про кіфаристку з міста Куми, що отримала приз на Піфіадах, а Плутарх згадує про дві перемоги Арістомахи з Ертерії, що виконала епічні поеми на Істмійських іграх.

Традиція змагань музикантів була продовжена в епоху Римської імперії; тоді ж виник термін «лауреат». Тобто «увінчаний лаврами», що зберігся і понині для визначення кращих учасників музичного змагання. Але в боротьбі з язичницькою релігією, імператор Феодосій, який отримав від церкви прізвисько «Великий», зруйнував безліч античних храмів, а 394 р. заборонив Олімпійські ігри, що проводились греками понад тисячу років.

Середньовічна Європа успадкувала від давнього світу мандруючих музикантів, видовища яких деякою мірою заміняли ритуальні агони. Спочатку вони не мали нічого спільного з творцями і носіями національної поезії (як скальди у скандинавських народів), але згодом злилися з ними під однією назвою – жонглери. З IX ст. жонглери згадуються як співці народних пісень, що супроводжують свій спів грою на скрипці, використовуючи особливий смичок, зігнутий у формі

лука. Коли з розвитком національної поезії, в ній посилюється елемент особистої творчості, жонглерів, як співців і виконавців, протиставляють поетам-творцям – труверам і трубадурам. При провансальських трубадурах, жонглери, що грають на різноманітних народних інструментах, складають щось подібне до оркестру. Але вони можуть подорожувати по замках і без трубадурів, виконуючи їх пісні. Таким чином, вони є посередниками між поетами і публікою та виконують роль живої книги. Жонглери часто подорожували і працювали великими трупамі, в яких бували і жінки жонглереси [3; 116]. З часом їх мистецтво занепало, а жонглерів, що були на постійній службі при дворі, стали називати менестрелями. Жонглерам романських народів відповідають німецькі шпільмани.

В Європі в середні віки широкого розповсюдження набули змагання трубадурів і труверів (Франція), міннезінгерів і мейстерзінгерів (Німеччина), що були важливою складовою частиною придворних, а пізніше міських свят. Серед них – відомі музичні свята у Франції, що влаштовувалися цехами ремісників в XI-XVI ст. і отримали назву «шпої» [8; 904]. Змагання ці проходили на міських площах при великій кількості людей. В XVII-XVIII ст. відомі музиканти змагались і в мистецтві імпровізації. Такі факти були і в біографіях Й. С. Баха, В. А. Моцарта.

Масове свято з найдавніших часів виступає як складний соціокультурний феномен, що стимулює й активізує культурно-мистецьке життя народів. Як стверджував К. Жигульський у праці «Праздник и культура», історичний аналіз свят Єгипту, Китаю, Греції та Риму доводить, що існує нерозривний зв'язок між характером, інтенсивністю, багатством, естетичною вартістю свят і загальним розвитком спільноти. Етнос, що має примітивну систему свят, позбавлений одного з найважливіших рушіїв культурного розвитку. Водночас гіпертрофія свят, позначених помпезністю декоративно-розважальною видовищністю й позбавлених глибокого змісту, свідчить про деструктивні процеси [5; 155].

Музичне виконавство є важливим чинником розповсюдження та впливу музичного мистецтва на життя суспільства і потребує формування слухацьких симпатій, або й навіть «споживацького» попиту. Конкурси виконавців, композиторів, інструментальних майстрів, колективів у сучасній формі зародились у XIX ст.

Із 1803 р. Академія вишуканих мистецтв у Парижі за кращий твір випускника Паризької консерваторії (кантата, пізніше – одноактна опера) щорічно присуджувала так звану Римську премію, що дає право на чотирирічне навчання в Римі. Серед її володарів – французькі композитори Г. Берліоз, Ш. Гуно, Ж. Масне, Ж. Бізе, К. Дебюссі. Аналогічні конкурси проводились і в Англії, Австрії, Бельгії, США, Росії.

Конкурси національного характеру підготували ґрунт для зародження міжнародних конкурсів. Велику роль у розвитку конкурсів для народних інструментів відіграв російський музикант, гітарист М. Макаров, який вперше надав їм міжнародного характеру. 1856 р. за власні кошти він організував у Брюсселі конкурс творів для гітари і самих інструментів, в якому брали участь представники з тридцяти однієї країни [4; 148].

Найбільш авторитетними міжнародними музичними змаганнями є конкурс піаністів ім. Ф. Шопена у Варшаві; конкурс піаністів і скрипалів ім. М. Лонг і Ж. Тібо в Парижі; конкурс скрипалів ім. Н. Паганіні в Генуї; конкурс диригентів ім. Герберта фон Караяна в Берліні; конкурс піаністів, скрипалів, віолончелістів і вокалістів ім. П. Чайковського в Москві та ін.

Після II Світової війни конкурси влаштовуються в багатьох столицях, культурних чи курортних центрах Європи і країн Америки, Азії, Африки, нерідко в місцях діяльності музикантів, ім'я яких вони носять. Розширюється їх тематика. Умови конкурсів, програмні вимоги, шкала, за якою журі оцінює гру учасників, характер і число нагород різні. Поряд із конкурсами, існує форма проведення музичних фестивалів. Це святкування з циклу концертів, іноді наукових конференцій, об'єднаних однією назвою, програмою. Фестивалі зародились в Англії на початку XVIII ст., згодом вони проходили в багатьох країнах. У XX ст., особливо після закінчення II Світової війни, отримали розповсюдження в Чехії, Польщі, НДР і ФРН. У 1957 р. у Женеві заснована Федерація міжнародних конкурсів. В 1971 р. до неї ввійшов і Радянський Союз.

У XX ст. завдяки розвинутій системі музичної освіти стали можливі конкурси виконавців на народних інструментах. В СРСР перші масові музичні святкування – тоді вони отримали назву олімпіад – відбулись у Ленінграді: 13 червня 1927 р. майже 6 тис. учасників хорів і оркестрів художньої самодіяльності під керівництвом диригента І. Немцова виконали об'ємну програму, що завершилась «Інтернаціоналом». У 1926-1928 рр. по всій країні відбулося майже 2500 конкурсів лише самодіяльних виконавців на народних інструментах, у яких брали участь десятки тисяч учасників.

Із 1931 р. проводяться республіканські, а з 1932 р. – обласні олімпіади. В 1934-1935 рр. у Ленінграді проводились Міжнародні фестивалі радянської музики (для іноземних туристів). З 1937 р. фестивалі радянської музики систематично організовувала Ленінградська філармонія. Перервані війною, вони відновились 1947-1948 рр. [4; 149–152].

1939 р. започатковано проведення Всесоюзних конкурсів виконавців на народних інструментах, а з 1957 р. проводяться Всеукраїнські конкурси цього напрямку. Виконавці на народних інструментах беруть участь у конкурсах, що проходять у рамках Всесвітніх фестивалів молоді і студентів (раніше – Міжнародних фестивалів демократичної молоді і студентів), організованих із 1947 р. Всесвітньою федерацією демократичної молоді і Міжнародною спілкою студентів [9; 85–87].

Українські виконавці неодноразово стають лауреатами міжнародних конкурсів, таких як Міжнародний конкурс акордеоністів і баяністів «Кубок світу», що проводиться з 1948 р. і організований Міжнародною конфедерацією акордеоністів (CIA), утворену в м. Лозанна (Швейцарія). Метою конфедерації є стимулювання виконавства на акордеоні та баяні, реклама кращих інструментів, привернення уваги композиторів до створення оригінальних творів для акордеона та баяна.

Із 1964 р. засновано Міжнародний конкурс акордеоністів і баяністів «Дні гармоніки», який 1975 р. перейменовано в «Фогтланські дні музики» (м. Клінгенталь). Українські баяністи – лауреати цього конкурсу: В. Голубничий, Я. Ковальчук, В. Булавко, В. Стецун, П. Фенюк, С. Нешич. Лауреатами Міжнародного конкурсу акордеоністів і баяністів «Гран Прі» різних років стали: С. Грінченко, О. Івченко, І. Завадський, І. Осипенко. Популярності набув конкурс «Кубок Кривбасу» в Кривому Розі. В 1995 р. відбувся перший в Україні міжнародний конкурс виконавців на народних інструментах (м. Хмельницький), де лауреатами стали Л. Дедюх (бандура), В. Овчарчин (цимбали), С. Міщенко (акордеон), А. Остапенко (гітара), О. Березін (баян), С. Ігнатенко (балалайка). Лауреати Міжнародного конкурсу бандуристів ім. Г. Хоткевича – Р. Гриньків, Т. Івченко, Л. Манзюк; конкурсу «Трофей Югославії» – В. Сторожук (баян), «Кубок Півночі» – Н. Проценко (домра) та ін.

Серед учнівської молоді популярності набули всеукраїнські конкурси виконавців на народних інструментах «Провесінь» (м. Кіровоград) та «Нові імена» (м. Київ). Серед нових конкурсів цікавим є «Волинська гуковиця» (м. Луцьк) та Всеукраїнський відкритий фестиваль-конкурс виконавців на народних інструментах «Мереживо» пам'яті заслуженого діяча мистецтв України О. Степанова (м. Рівне).

Наша країна дала світу немало видатних виконавців на народних інструментах: баяністів, домристів, цимбалістів, бандуристів, гітаристів, сопіларів. На тлі багатотисячолітніх традицій історія сучасних конкурсів музикантів-інструменталістів є досить короткою. Але розвиток конкурсів за цей час був таким інтенсивним і багатограним, що вони стали головною рушійною силою творчого прогресу, без якої сьогодні не можна уявити художню діяльність. Конкурси привертають увагу суспільства до досягнень і проблем виконавського мистецтва, вони є формою публічного звіту про стан виконавського мистецтва, досягнення музичної педагогіки. Конкурси стимулюють розвиток і вдосконалення молоді; сприяють виявленню кращих молодих виконавців, обміну музично-педагогічним досвідом; піднімають питання методики та музичної освіти. Конкурси дають поштовх всьому народно-інструментальному виконавському мистецтву. Фестивалі і конкурси стають святом музики, сприяють її пропаганді в самих широких колах слухачів, допомагають висуванню обдарованої молоді, культурному обміну і взаєморозумінню між народами. Адже сенс існування музики з давніх часів полягав у тому, щоб викликати у слухача певні переживання. Саме цей компонент робить музику універсальним засобом спілкування для всіх народів і континентів.

На сьогодні актуальними залишаються слова Д. Шостаковича: «Музичні конкурси набули в наш час широкого розповсюдження. Вони не тільки слугують трампліном для висування талановитої молоді, але і сприяють розвитку мистецтва, справі укріплення дружби і культурних зв'язків між народами» [11; 5]. Усе це робить конкурси значними явищами сучасного музичного життя, визначає зростаючий інтерес до них, як широкої публіки, так і фахівців. Конкурси охоплюють систему музичної освіти – від дитячих музичних шкіл до консерваторій. Безперечно, що на сьогодні виконавські конкурси є рушієм творчого прогресу, але вони не повинні стати самоціллю, смислом роботи, а тільки засобом для подальшого розвитку.

Список використаної літератури

1. **Агон.** Античная культура. Литература, театр, искусство, философия, наука : [Словарь-справочник]. – М., 1995. – 346 с.
2. **Боннар А.** Греческая цивилизация. Т. I. От Илиады до Парфенона / А. Боннар / Пер. с франц. О. В. Волкова; Предисл. проф. В. И. Авдиева. – М. : Искусство, 1992. – 269 с., ил.

3. *Энциклопедический словарь* Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. В 86 т. – С.-Пб. : Брокгауз-Ефрон, 1890–1907. – Т. 5 (Е-Й). – 353 с.
4. *Энциклопедический словарь юного музыканта* / Сост. В. В. Медушевский, О. О. Очаковская. – М. : Педагогика, 1985. – 352 с., ил.
5. *Жигульский К.* Праздник и культура / Перев. с польск. ; общ. ред. и вступ. статья А. Арнольдова / К. Жигульский. – М. : Прогресс, 1985. – 336 с.
6. *Зайков А. В.* Роль чужаков в Спартанской политике: случай с Т.Элидским // Электронный научно-образовательный журнал «История», 2012. Т. 3. Вып. 8 (16) [Электронный ресурс].
7. *Зайцев А. И.* Культурный переворот в Древней Греции VIII-V вв. до н.э. / А. И. Зайцев. – Л., 1985. – 171 с.
8. *Музыкальная энциклопедия*. В 6 т. – М. : Сов. энцикл. Т. 2 / Ю. В. Келдыш. – 1974. – 958 с.
9. *Пересада А.* Справочник домриста / А. Пересада. – Краснодар, 1993. – 400 с.
10. *Хейзинга Й.* Homo ludens / Й. Хейзинга. – М. , 1992. – 155 с.
11. *Яковлев М.* Музыканты соревнуются : справочник / Яковлев М., Лев В. – М. : Сов. композ., 1975. – 233 с.

Reference

1. *Aghon.* Antychna kultura. Literatura, teatr, yskusstvo, fylosofyja, nauka : [Slovarj-spravochnyk]. – M., 1995. – 346 s.
2. *Bonnar Andre.* Ghrecheskaja cyvylyzacyja. T. I. Ot Ylyady do Parfenona / Per. s franc. O. V. Volkova; Predysl. prof. V. Y. Avdyeva. – M. : Yskusstvo, 1992. – 269 s., yl.
3. *Encyklopedycheskyj slovarj* F.A.Brokgauza y Y.A. Efrona: v 86 t. – S.-Pb.: Brokghauz-Efron, 1890-1907. – T.5 (E-J). – 353 s.
4. *Encyklopedycheskyj slovarj junogho muzykanta.* Э68 / Sost. V. V. Medushevskij, O. O. Ochakovskaja. – M. : Pedagoghyka, 1985. – 352 s., yl.
5. *Zhyghul'skyj K. Prazdnyk y kultura* / Perev. s poljsk. ; obshh. red. y vstup. Statjja Arnol'dova / K. Zhyghul'skyj. – M. : Proghress, 1985. – 336 s.
6. *Zajkov A. V.* Rolj chuzhakov v Spartanskoj polytyy: sluchaj s Tysamenom Elydskym // Elektronnyj nauchno-obrazovatel'nyj zhurnal «Ystoryja», 2012. T.3. Vupusk 8 (16) [Elektronnyj resurs].
7. *Zajcev A. Y.* Kul'turnyj perevorot v Drevnej Ghrecy 8-5 vv. do n.э. / A. Y. Zajcev. – L., 1985. – 171 s.
8. *Muzikal'naja encyklopedija:* v 6t. – M. : Sovetskaja encyklopedyja. – T.2 / Ju. V. Keldysh. – 1974. – 958 s.
9. *Peresada A.* Spravochnyk domrysta Krasnodar, 1993. Krasnodarskoe yzdatel'sko-polyghrafycheskoe predpryatyje. – 400 s.
10. *Khejzynga J.* Homo ludens / J. Khezynga. – M. , 1992. – 155 s.
11. *Jakovlev M.* Muzukantu sorevnujutsja: spravochnyk / Jakovlev M., V. Lev. – Moskva: Sovetskyj kompozitor, 1975. – 233 s.

Горина Л.И., старший преподаватель Института искусств Ровенского государственного гуманитарного университета

Традиция соревновательности в истории народно-инструментального исполнительства

Прослеживается традиция музыкального соревнования в историческом контексте, раскрыто истоки системы музыкальных конкурсов; дана характеристика творчества известных исторических фигур – исполнителей на народных инструментах, определена роль конкурсов в развитии народно-инструментального исполнительства современности.

Ключевые слова: исполнительство, конкурс, агон, народные инструменты, музыкальная культура.

Gorina L., senior teacher of department of folk instruments Rivne state humanitarian university

Tradition of competition is in history folk-instrumental performance

The work «The tradition of racing in the history of folk instrumental performance» examines the history of competitive movement, its origins, achievements and values. The concept of «race» comprehended from the time the research culture and art of antiquity. Music competitions were known in ancient Greece. The author emphasizes humanistic ideas competition, which was founded in ancient Greek philosophy and which was characterized Olympic, Pythian, Isthmian, Nemean games. The article contains a brief description of the works of the first authentically known performers on the folk instruments and art of medieval artists,

music festivals in France, which were held workshops of artisans. The role of competitions and festivals of modernity in the development of national instrumental performance, the development of which the author connects with the emergence of music education on folk instruments, their importance for the development of national instrumental performance.

Key words: performance, contest, agon, folk instruments, musical culture.

Надійшла до редакції 11.11.2015 р.

УДК 425.3.25

Панасюк С.Л. – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри історії мистецтв та виконавства
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

СТАНОВЛЕННЯ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ В БРАТСЬКИХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ

В умовах піднесення національної культури важливим є звернення до історичних витоків усталених традицій музичного виховання та навчання. У статті висвітлено діяльність братських шкіл та їх роль у становленні музичної освіти в Україні.

Ключові слова: братства, братські школи, музика, хоровий спів, музична освіта.

Дослідження проблеми організації музичної освіти стає вагомим у період, коли відкриваються нові перспективи становлення української держави, піднесення її національної культури, що пов'язані з відродженням давніх, історично усталених традицій. Адже виокремлення музичної освіти в самостійну галузь у XX ст. стало результатом попереднього розвитку системи підготовки вчителів. Тому важливим є історичний аналіз формування музичної освіти, що зародилася і розвивалася у педагогічній діяльності музикантів та музичній підготовці вчителів. Фундаментом такого аналізу є визначення передумов виникнення музичної освіти у контексті політичного, економічного, громадсько-культурного і освітнього розвитку різних регіонів України.

Актуальність дослідження проблем музичної освіти як у теоретико-методологічному, так і в історичному плані засвідчують численні праці вітчизняних науковців-музикантів. Серед них С. Горбенко, Н. Гуральник, О. Михайличенко, Г. Ніколаї, О. Ростовський, О. Рудницька й ін.

Застосування музики як засобу загальної й педагогічної освіти бере початок у церковно-приходських школах, де викладання музики входило до обов'язкових предметів [5; 8], адже готуючи хлопчиків до прислугування у церкві, школи навчали їх грамоти та співу. Як наслідок – хоровий спів набув поширення в Україні.

Наприкінці XVI ст. осередками музичної освіти стають братські школи. Їх на власні кошти відкривали братства – громадські організації при православних церковних парафіях, що перебрали на себе роль захисників українських національних інтересів. Братства за структурою подібні до міських цехів, мали статuti. Міцності віри було недостатньо у боротьбі з освіченими представниками католицизму, тому відкривали школи, колегіуми, друкарні. Представники православних братств (Львівського, Віленського, Могилівського, Луцького, Київського та ін.) вбачали основну функцію освіти у збереженні віри.

Братські школи були суспільними, доступними для різних верств населення, незалежно від їх соціального походження. В школах вивчали церковний статут, читання, Святе писмо, навчали музиці і хоровому співу. Прикладом для них слугувала Острозька школа (1580 р.). До нашого часу збереглися статuti Львівської та Луцької шкіл; у братських школах запроваджено класно-урочну систему навчання.

Особливе місце в історії розвитку освіти в Україні посідає Львівське братство, яке 1586 р. отримало окремі права від антиохійського патріарха Іоакима, закріплені й поширені константинопольським патріархом Єремією.

Перша школа була відкрита в 1586 р. при Львівському Успенському братстві, яке мало статус ставропігії, що зробило його незалежним. За її зразком створювалися такі школи в різних містах України. В першій пол. XVII ст. школи виникають у селах.

Розрізняли школи двох типів: елементарного та підвищеного рівня, що докорінно відрізнялися від інших, приміром, протестантських, католицьких, православних монастирських та національних:

ЗМІСТ

<i>Таргонський Г. М.</i> Рівненщина як сфера реалізації духовних потреб молоді (вітання учасникам)	3
<i>Постоловський Р. М.</i> Наукова творчість у нових соціально-політичних реаліях	4
<i>Виткалов В. Г., Виткалов С. В.</i> Український культурний продукт у сучасних умовах (до результатів проведення XI Всеукраїнської науково-практичної конференції у м. Рівне)	6

Розділ I. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА РЕТРОСПЕКТИВА ЛЮДСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

<i>Карпова Л. П.</i> «Останній рицар» (Особистість у світовій історії)	11
<i>Горіна Л. І.</i> Традиція змагання в історії народно-інструментального виконавства	15
<i>Панасюк С. Л.</i> Становлення музичної освіти в братських школах України	21
<i>Адамчук К.</i> Форми вияву святково-обрядової практики в добу Козаччини	25
<i>Гірняк Г. З.</i> Становлення та розвиток академічного бандурного виконавства в другій половині XX ст.	30
<i>Макарук І.</i> Релігійна преса Волині 20-30 рр. XX ст.	33
<i>Дашко В.</i> Військові підпільні формування на Сарненщині в роки німецько-радянської війни	37

Розділ II. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Дем'янюк М.</i> Методологічні аспекти дослідження світогляду письменника-полеміста Івана Вишенського	43
<i>Онишко Л. В.</i> Синтез художнього твору як засіб відтворення дійсності	50
<i>Ясінський М. М.</i> Образологічне обґрунтування потреби формування теорії культурно-історичного концептуалізму	55
<i>Гірняк Г. З.</i> Систематизація документації органів місцевого самоврядування м. Львова в 2012 р.	59
<i>Майборода Р.</i> Специфіка розвитку культурного інтелекту у чоловіків і жінок	64
<i>Соїч В.</i> Визначення поняття реклами з точки зору різних підходів до її вивчення	69
<i>Войтович Г.</i> Функції молодіжного дозвілля	73
<i>Чуб Г.</i> Проблеми дозвілля молоді України	78

Розділ III. ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

<i>Білик О. М., Брагіна Т. М.</i> Стан та перспективи підготовки фахівців зі спеціальності «медіа-комунікації» в Харківській державній академії культури в контексті сучасної медіа-освіти	83
--	----

<i>Дудик Р.</i> Особливості розвитку комунікативної компетентності студентів вищих музичних навчальних закладів	88
<i>Чернюшок О. В.</i> Методика розвитку креативності у майбутніх художників педагогів на заняттях із композиції	93
<i>Тетюк М. Т.</i> Засоби невербальної комунікації у класі вокалу: Status quo, pro et contra	99
<i>Помпа О.</i> Осучаснення дисципліни з народно-сценічного танцю технічними засобами	106
<i>Кашевський О. В.</i> Соціальні бальні танці у сучасному культурному просторі: психосоціальний аспект	110
<i>Ширко В. М.</i> Підготовка майбутніх фахівців із туризму до анімаційної діяльності	116

Розділ IV. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ПАРАДИГМА УКРАЇНИ В РОЗМАЇТТІ ВИЯВІВ

<i>Станичнов О.</i> Особливості автопортретів митців польської сецесії	120
<i>Бійо В. В.</i> «Паладини» Ж.Ф. Рамо на сучасній оперно-балетній сцені	126
<i>Бондарчук Я. В.</i> Життєвий і творчий шлях художниці Л. І. Спаської	134
<i>Красєва І.</i> Фестивалі аматорського мистецтва в Україні	139
<i>Боровець О. О., Казначєва Л. М.</i> Використання зразків класичної музики в сучасному житті	146
<i>Гедзь О.</i> Здобутки української музичної культури на шляху її національного відродження наприкінці XIX – початку XX ст.	150
<i>Чеплаков С.</i> Українська культура в сучасних умовах	156
<i>В'юн К. В., Матвєєва В. С.</i> Культурні зв'язки української діаспори з сучасною Україною	162
<i>Смирнова Н.</i> «Нехай воскресне Бог» Д. Бортнянського: інтонаційний зміст та особливості виконання твору	166
<i>Веремчук І. А., Шолудько Н. Г.</i> Українська вокальна школа в постатях: віхи становлення	172
<i>Білінський М. М.</i> Бібліотека як основа діяльності меморіального музею Т. Г. Шевченка у Каневі	177
<i>Сидор Т.</i> Сімейне дозвілля – пріоритетний напрям діяльності клубних закладів	180
<i>Степко О. М.</i> Публікації ООН	185
<i>Ягодка І. Ю.</i> Особливості топонімів південної частини Острозького району	189
<i>Титуса В. М.</i> Музична освіта Львівщини кінця XIX – початку ХХІ ст.	193
<i>Бучко М. В.</i> Діяльність закладів мистецького спрямування у м. Львові кінця ХХ початку ХХІ ст.	198
<i>Трохимчук М.</i> Театральне життя Рівненщини крізь призму спеціальної літератури	204

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

*АЛЬМАНАХ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА «АФІНА» КАФЕДРИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА
МУЗЕЄЗНАВСТВА РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

ВИПУСК 15

Наукове редагування, упорядкування і коректура – **проф. Виткалов В.Г.**
Комп'ютерний набір, верстка та макет – **доц. Виткалов С.В., Федорук Л.М.**
Відповідальний за випуск – **Виткалов В.Г.**

Підписано до друку 24.12.2015. Замовлення № 190/1.
Формат 60х84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 22.3. Наклад 100 прим.

Адреса редакції: м. Рівне, вул. С.Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології та музеєзнавства. Тел. 0 (362) 63-42-62

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства «Афіна»
кафедри культурології та музеєзнавства. – Вип. 15 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. – Рівне: РДГУ,
2015. – 211 с.

*Висловлюємо подяку начальнику управління культури і туризму
Рівненської облдержадміністрації п. Ярославу Мельнику
за часткову фінансову підтримку видання*

*Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р.
Зареєстрованого Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.*

ISBN 978-966-8424-77-9

**ББК 71.0
УДК 08:168.522**

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12